

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК АТРИБУТ УРБАНІЗАЦІЇ

Н.В. Омельченко

natali_omelchenko@i.ua

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

Україну слід віднести до четвертого типу країн згідно моделі диференціальної урбанізації, що характеризується непослідовністю проходження стадій внаслідок специфіки впливу політичних, соціально-економічних та демографічних чинників [4]. У вузькому сенсі (в плані зростання частки міського населення) урбанізація в Україні триває, оскільки населення сільської місцевості зменшується швидше, ніж міське населення. Проте більш ніж 80% українських міст втрачають населення. Зазначені демографічні зміни на території України могли б бути ще більше вираженими, якби мобільність населення нічим не стримувалась. Проте дедалі більша кількість людей, а нерідко і сімей, переїжджають туди, де відкриваються кращі соціально-економічні можливості. І тут, як і раніше, домінує напрям село-місто.

Характеризуючи «місто» як тип поселення, якому притаманні певні властивості, ми акцентуємо увагу на тому, що у ньому жителі зайняті, як правило, не у сільському господарстві, тобто мають переважно міський характер зайнятості. Відповідно до Закону України "Про зайнятість населення", прийнятого Верховною Радою України у 2013 р., до зайнятого населення належать особи, «які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств), проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу, на законних підставах працюють за кордоном та які мають доходи від такої зайнятості, а також особи, що навчаються за денною формою у ... навчальних закладах та поєднують навчання з роботою» [1].

Саме міський характер зайнятості, а не тільки збільшення населення міст, є справжнім атрибутом урбаністичного розвитку. Зі зростанням міста

зростає кількість його функцій і, відповідно робіт, які може виконувати населення і дана диверсифікація змінює, точніше набагато ускладнює, структуру зайнятості. У містах в різних сферах і за різними напрямками спрацьовує принцип мультиплікатора, коли розвиток одного сектора економіки призводить до наступних і постійно зростаючих потреб у розвитку інших секторів. У містах формується не тільки «індустріальна», «обслуговуюча», «адміністративна» зайнятість, в них формується міський спосіб життя населення, який включає і «міське» дозвілля, відпочинок, побут тощо.

Міський характер зайнятості, перш за все, передбачає велику частку працюючих в індустріальній сфері та сфері послуг, які, на сьогоднішній день, займають лівову частку у структурі господарств багатьох розвинених країн. За даними Державної служби статистики України, станом на 2014 р. питома вага населення, що зайняте у сільському, лісовому та рибному господарстві, складає близько 17%, у промисловості – 16%, все інше населення зайняте на будівництві та в інших сферах економічної діяльності згідно КВЕД-2010 [2].

В трансформаційному плані за два останні десятиріччя економіка України повільно рухалася у напрямку від економіки, побудованої в основному на потужній і в основному важкій і нерідко первинній промисловості, до економіки, зорієнтованої на сектор послуг, причому найбільшим був ріст фінансового сектору. Значно збільшилась кількість підгалузей сфери послуг: роздрібна торгівля, торгівля нерухомістю, інформаційні та комунікаційні технології. Але і в цій сфері розвиток був нерівномірним в регіональному розрізі. Промисловість (основу якої становлять великі промислові підприємства міст) залишається дуже важливою на Півдні та Сході, тоді як у західних і центральних областях України більш інтенсивно розвивається мале підприємництво, яке потребує паралельного розвитку сфери послуг, отже панування сільського господарства у структурі зайнятості населення багатьох територій слабшає. Частка фінансового сектору у загальнодержавній валовій доданій вартості зросла за два останні десятиріччя майже вдвічі, але його

частка на ринку праці залишається невеликою та не зможе замінити робочі місця в традиційних галузях [6].

Отже, сучасна структура зайнятості в країні, на перший погляд, наближається за характером до структури зайнятості розвинених країн, адже спрямована на розвиток третинного сектору економіки. Однак, тенденція до зростання третинного сектору економіки в Україні має свою специфіку і не може бути кваліфікована як прогресивна. Пояснюється це тим, що в більшості регіонів країни частка третинного сектору збільшується переважно внаслідок зростання питомої ваги тих видів діяльності, що пов'язані зі сферою обміну (торгівлею, операціями з нерухомістю тощо). В той же час ті види діяльності, які забезпечують ефективне функціонування виробництва та продукування інновацій (ринкова інфраструктура, науково-дослідна та проектно-конструкторська діяльність, надання підприємницьких послуг – консалтинг, інжиніринг, маркетинг, інформаційно-комунікаційна сфера тощо) в більшості регіонів все ще залишаються слаборозвинутими [3].

Відповідно і урбанізація, яка у розвинених країнах носить постіндустріальний характер і охоплює зараз і сільські території, в Україні продовжує мати яскраво виражені риси «втєчі з села», яка супроводжується повільною адаптацією колишніх сільських мешканців до міського життя, їх традиційними (відмінними від сучасних вимог) уявленнями про працю, вільний і зайнятий час, можливості і прагнення, сімейний достаток і відповідальність.

Аналізуючи динаміку зайнятості населення, наприклад, Херсонської області у період з 2000-2014 рр., бачимо досить несприятливу тенденцію її зменшення, що має місце і в багатьох інших регіонах України (рис.1). Така тенденція пояснюється і доволі високим рівнем безробіття, який складав у 2014 р. майже 10%, й інтенсивним зниженням чисельності населення.

Станом на 2014 р., 29,2 % зайнятих припадає на сільське господарство, 9,9 % - на промисловість, решта населення Херсонщини працює у сфері послуг. Відзначимо, що 21,1 % у структурі зайнятості припадає на оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів [5].

Рис.1. Зайнятість населення Херсонської області, тис. осіб, 2000 -2014 рр.

(побудовано за даними [5])

Якщо апелювати тільки до структури зайнятості населення, то рівень урбанізованості Херсонщини мав би бути не 61,2% (яким він є за часткою міського населення у 2014 р.), а десь на відсотків 10 більшим, адже працюючі у сільському господарстві люди мають виключатися з числа тих, чий спосіб життя можна назвати повністю міським. Хоча діюча нормативна база, як відомо, не виключає повністю сільське населення з числа жителів міст. Проте урбанізованість – як результат урбанізації того чи іншого регіону – є набагато складнішою категорією, яка має бути оцінена за цілим переліком різних показників, в яких зайнятість посідає лише одне з місць. Водночас це її місце є дуже важливим, адже характер зайнятості значною мірою формує умови життя людей. Що у кінцевому підсумку формує міську якість життя населення.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про зайнятість населення» / Закони України/ Верховна Рада України; Закон від 05.07.2012 № 5067-VI, ст. 4. 2. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2014» / Держ. Служба статистики України; [за ред. І. М. Жук]. - К. : Держстат України, 2015. – С.163. 3. Мезенцев К.В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія/ К.В. Мезенцев, Підгрушній Г.П., Мезенцева Н.І./ – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – С.18-19. 4. Мезенцев К. Тестування моделі диференціальної урбанізації в Україні / К. Мезенцев, О. Гаврилюк // Економічна та соціальна географія: науковий збірник. – Київ, 2015. – Вип. 73. – С. 15-26. 5. Статистичний щорічник Херсонської області за 2014 рік: стат.зб. / Держкомстат України, Гол. упр. стат. у Херсон. обл.; за ред.. В.А. Вознюка; відп. За вип. Т.В. Лебедева.- Херсон: Гол. упр. стат. У Херсон. обл., 2015. – 499 с. 6. Урбанізаційні процеси в Україні 1989-2013. Звіт світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mistosite.org.ua/uk/articles/urban%D1%96zacz%D1%96jn%D1%96-procesy-v-ukrayin%D1%96-zv%D1%96t-sv%D1%96tovogo-banku> (14.09.2016).